

**«Кәсіптік біліктілік туралы», «Қазақстан Республикасының кейбір
заңнамалық актілеріне кәсіптік біліктілік мәселелері бойынша
өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы
Заң жобалары бойынша
САРАПТАМАЛЫҚ ҚОРЫТЫНДЫ**

«Кәсіптік біліктілік туралы туралы» Қазақстан Республикасының заң жобасын және оған ілеспе заң жобаларын қарастырып, келесіні хабарлаймыз.

Заң жобасын әзірлеу Қазақстан Республикасы Үкіметтің 2021 жылғы 31 желтоқсандағы № 991 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылға арналған заң жобалау жұмыстарының жоспарында көзделген.

Әзірлеуші – Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі.

Заң жобасы белгілі бір кәсіп түрін жүзеге асыруға үміткер жеке тұлғаның **кәсіптік біліктілігін тану** тәртібімен байланысты қоғамдық қатынастарды реттеуге бағытталған.

Заң жобасына сәйкес аталған тануды **кәсіптік біліктілікті тану орталықтары**, осы Заңда белгіленген тәртіппен аккредиттелген заңды тұлғалар жүзеге асыратын болады.

Тану орталықтарын аккредиттеуді Қазақстан Республикасының **Ұлттық Кәсіпкерлер Палатасы** ерікті және өтеусіз негізде жүргізеді.

Уәкілетті орган тану орталықтарын аккредиттеу қағидаларын әзірлейді және бекітеді.

Кәсіптік біліктілікті тануды кәсіптер тізіліміне енгізілген кәсіптер бойынша тану орталықтары Заңда белгіленген тәртіппен жүргізеді.

Заң жобасының маңызды жаңалығы орталықтардың **бейресми және (немесе) информалды білім беру** арқылы алған оқу нәтижелерін тану мүмкіндігі болып табылады.

Информалды білім беру – білім беру ұйымдары мен білім беру қызметтерін ұсынатын ұйымдардан тыс күнделікті қызмет барысында алынатын және оқыту нәтижелерін растайтын құжатты берумен бірге сүйемелденбейтін білім беру түрі.

Формалды емес білім беру – оқыту орнын, мерзімдері мен нысанын есепке алмай көрсетілетін білім беру қызметтерін ұсынатын ұйымдар жүзеге асыратын және сүйемелдейтін, жоспарланған және ұйымдастырылған білім беру түрі

Заң жобаларын сараптау қорытындысы бойынша келесіні атап өтуге болады деп санаймыз.

1. Заң жобасында белгілі **бір қызмет түрін** жүзеге асыруға үміткер жеке тұлғаның кәсіптік біліктілігін тану тәртібімен байланысты қоғамдық қатынастарды реттеу көзделеді.

«Қызмет түрі» тұжырым заң жобасы реттеуге бағытталған құқықтық қатынастардың мәнін көрсетпейтін және анық емес деп санаймыз.

Мысалы, қызмет адамның әртүрлі мүдделерін қанағаттандырып, алайда табыс табумен байланысты болмауы мүмкін (аң аулау, балық аулау және т. б.). Біздің жағдайда заң жобасы кәсіптік біліктілікке байланысты қызметті реттейді, себебі адам қызметінің бұл түрі оған өз еңбегі үшін ақы алуға, сонымен қатар нарыққа белгілі бір тауарлар мен қызметтерді шығаруға мүмкіндік береді.

Осыған байланысты, заң жобасының кіріспесінде және мәтін бойынша «қызмет түрі» деген сөздерді «еңбек қызметінің түрі» деген сөздермен ауыстыруды ұсынамыз.

2. Заң жобасында енгізілетін біліктілікті тану жүйесі, оның ішінде біліктілікті тану орталықтарын аккредиттеу арқылы қызметкерлердің құзыретін арттырудың неғұрлым жедел мүмкіндігін беру және оны тану тұрғысынан оң бағалануы мүмкін.

Сонымен бірге, заң жобасында аталған орталықтарды аккредиттеу тәртібіне қатысты қарама-қайшы нормалар бар.

Мәселен, заң жобасының ұғымдық аппаратына сәйкес, атап айтқанда, 1-баптың 12) тармақшасы кәсіптік біліктілікті тану орталығы – **осы Заңда белгіленген тәртіппен** аккредиттелген және кәсіптік біліктілікті тануды жүзеге асыратын заңды тұлға.

Бұл ретте, Заң жобасының 22-бабының 3-тармағына сәйкес аккредиттеу аттестатын тану, кері қайтарып алу, оның қолданылуын тоқтата тұру және тоқтату орталықтарын аккредиттеу **тәртібін уәкілетті орган** айқындайды. Бұл ретте 7-баптың 11) тармақшасында орталықтарды аккредиттеудің **«қағидалар»** термині қолданылады.

Сонымен қатар, аккредиттеу тәртібінің өзгеруі, оны жеңілдету немесе күрделендіру қоғам алатын жұмыстар мен қызметтердің сапасына әсер ететінін атап өткен жөн, өйткені бұл біліктілігі жоқ мамандардың еңбек нарығына «шығуын» реттеуге мүмкіндік беретін болады.

Осыған байланысты мұндай тәртіпті заң деңгейінде реттеу негізді болып көрінеді, өйткені заңның кез келген өзгерістері заңға тәуелді актіге қарағанда талқылау субъектілерінің кең ауқымын болжайды.

3. Заң жобасының 2-бабының 3-тармағында Заң күші қолданылмайтын адамдардың санаттары қамтылған Ұлттық Банктің **қызметшілері** көзделген. «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы Қазақстан Ұлттық Банкінің **қызметкерлерімен** қатар Қазақстан Ұлттық Банкінің және оның ведомстволарының мемлекеттік саяси қызметшілері мен техникалық қызметшілерін де қамтиды.

Осылайша, заң жобасының 2-бабы 3-тармағының 3) тармақшасында «қызметшілер» деген сөзді «қызметкерлер» деген сөзбен ауыстыруды ұсынамыз.

4. Заң жобасының 7-бабы уәкілетті органның құзыретін белгілейді. Бұл ретте жұмыс тобы Президенттің 2022 жылғы 13 сәуірдегі № 872 «Мемлекеттік аппарат қызметін бюрократияландырудан арылту жөніндегі шаралар туралы» Жарлығына сілтеме жасай отырып, бапта аталған уәкілетті органның функцияларын қысқартуға бастамашылық жасайды.

Мәселен, Жарлыққа сәйкес Қазақстан Республикасының Үкіметіне заң актілеріне жеделдік мақсатында Үкімет немесе мемлекеттік органдармен заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілерде айқындауға тиіс нормаларды шамадан тыс (шамадан тыс) заңнамалық регламенттеу тұрғысынан тексеру жүргізу тапсырылды.

Жұмыс тобы заң жобасынан шығаруды және заңға тәуелді актілер деңгейіне жатқызуды ұсынған құзыреттің бір бөлігі жеделдіктің қажеттілігіне жатпайды және оларды «артық (шамадан тыс)» деп жіктеу қиын деп санаймыз. Осыған байланысты оларды реттеу заңға тәуелді актілер деңгейінде емес, заң деңгейінде болуы керек (мұнда тек оларды егжей-тегжейлі сипаттауға болады).

Осылайша, осы бөлімде заң жобасы қайта қаралуы керек.

5. Заң жобасы «Ұлттық біліктілік жүйесі» ұғымын енгізеді және оны еңбек нарығы тарапынан біліктілікке сұраныс пен ұсынысты реттеудің және оларды танудың құқықтық және институционалдық **құралдарының** кешені ретінде анықтайды.

Сонымен бірге, біріншіден, жүйе ұғымы мазмұнынан көрініп тұрғандай құралдардың бар болуымен шектелмейді, екіншіден, заң жобасының мәтінінде бұл термин жүйеге **қатысушыларды** санау контекстінде көбірек қолданылады. Осыған байланысты термин қайта қарау қажет етеді.

6. Заңжобасына сәйкес **формалды емес** білім беру – **оқу орнын, мерзімдері және нысаны есепке алмай** көрсетілетін білім беру қызметтерін ұсынатын және оқыту нәтижелерін растайтын құжатты берумен сүйемелденетін ұйымдар жүзеге асыратын, жоспарланған және ұйымдастырылған білім беру түрі.

Осы факторларды (оқытудың орны, мерзімдері мен нысандары) кім ескеруі керек және оларды есепке алмаудың білім алушылардың білім алу процесіне қандай салдары әкелетіні белгісіз болып қалады.

Біздің ойымызша, тұжырым нақтылауды қажет етеді.

7. Заң жобасының 9-бабына сәйкес Ұлттық кәсіптік біліктілік кеңесін құруды, ұйымдастыру және оның жұмыс тәртібін Үкімет айқындайды. Алайда, заң жобасының 6-бабы (Үкіметтің құзыреті) мұндай өкілеттікті қамтымайды, біздің ойымызша, жеке тармақшамен ресімдеуді қажет етеді.

8. Заң жобасының 12-бабына сәйкес акционерлік қоғам нысанында Қазақстан Республикасы Үкіметінің шешімі бойынша кәсіптік біліктіліктер жөніндегі ұлттық орган құру көзделеді. Бұл ретте оны құру қажеттілігінің жалғыз негіздемесі ретінде Ұлттық біліктілік жүйесі мәселелері бойынша консультативтік және әдіснамалық қызметті жүзеге асыру болып табылады.

Осыған байланысты жұмыс істеудің жалғыз мақсаты – консультативтік және әдіснамалық қызмет көрсету болып табылатын акционерлік қоғамның болуының орындылығы туралы мәселе туындайды.

Басқа өкілеттіктер болған жағдайда, олар заң деңгейінде айтылуы керек.

Бұдан басқа, заң жобасы Ұлттық біліктілік жүйесін дамыту мәселелері бойынша ұсыныстар мен ұсынымдар әзірлеу мақсатында консультативтік-кеңесші орган – Кәсіптік біліктілік жөніндегі ұлттық кеңес құрылатындығын көздейді.

Функциялардың қайталануының болуы және сәйкесінше ұқсас институттардың болуы орындылығы туралы сұрақ туындайды.

9. Заң жобасының 14-бабына сәйкес кәсіптік біліктілікті тануды кәсіптер тізіліміне енгізілген кәсіптер бойынша тану орталықтары осы Заңда белгіленген тәртіппен жүргізеді.

Бұл ретте, Заң жобасының 7-бабының 4) тармақшасына сәйкес кәсіптер тізілімін қалыптастыру, өзектендіру және жүргізу жөніндегі қағидаларды әзірлеу және бекіту уәкілетті органның өкілеттіктеріне жатқызылған.

Сонымен қатар, 14-баптың 2-тармағында «заң актілерімен» деген сөздер «заңдармен» деген сөздермен ауыстырылуы ұсынылады, себебі біліктілікті танудың (лицензиялау, сертификаттау және т.б.) басқа тәртібі **заңдармен** реттеледі.

Сондай-ақ, 14-бапта зиянды еңбек жағдайларына немесе денсаулық жағдайына байланысты немесе белгілі бір талаптарға байланысты біліктілікті тану ерекшеліктерін қарастыруды ұсынамыз.

10. Кандидаттың құқықтарын реттейтін заң жобасының 15-бабында кандидат медициналық қарсы көрсетілімдер болмаған жағдайда тану рәсімінен өтетінін көрсету қажет.

11. Заң жобасының 16-бабының 7) тармағына сәйкес тану орталығы кәсіптік біліктілікті тану жөніндегі қызметтің құнын белгілеуге міндетті.

Алайда, заң жобасының 23-бабы 1-тармағының 2) тармақшасына сәйкес қызметтерге баға белгілеу заңнамаға сәйкес жүзеге асырылатын мемлекеттік кәсіпорынын тану орталығы ретінде аккредиттеуді ала алады деп болжанып отырғанын ескере отырып, «белгілеу» деген сөз «көрсету» деген сөзбен ауыстырылсын.

12. Заң жобасының 18-бабының 3-тармағында кандидаттың өзі не тәлімгердің немесе өзге субъектінің оқу нәтижелерінің сипаттамасын кім ұсынатынын нақтылау қажет.

13. Заң жобасында кәсіптік біліктілікті тану саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарын әзірлеу жөніндегі жалғыз тармақты қоспағанда, Қазақстан Республикасы Үкіметінің өкілеттіктері болмайды.

Үкіметтің заң жобасындағы өкілеттіктерін реттеу кезінде тәсілдерді қайта қарауды ұсынған жөн деп санаймыз.

14. Заң жобасында кәсіптік біліктілікті тану қағидаттары қарастырылған. Оларға объективтілік, ашықтық және ашықтық, сондай-ақ

кәсіптік біліктілікті мойындайтын ұйымдардың білім беру ұйымдарынан тәуелсіздігі қағидаты жатады.

Айта кету керек, объективтілік, ашықтық және ашықтық қоғам қызметтерді алатын барлық негізгі процестерге жатқызылуы мүмкін (және бұл жағдайда нарыққа жаңа құзыреттіліктері бар мамандар шығады), осыған байланысты ұсынылған принциптер кәсіптік біліктілікті тану ерекшелігін көрсетпейді.

15. Заң жобасының 21-бабына сәйкес, кәсіптік біліктілікті тану рәсімінен өту қорытындылары бойынша **тану орталығы шешімінің** нәтижелерімен келіспеген жағдайда, кандидат оны нәтижелер туралы хабардар еткен күннен бастап бес жұмыс күні ішінде **тану орталығына** апелляцияға өтініш беруге құқылы.

Өтінішті қараудың объективтілігі мәселесі туындайды, өйткені шағымды қарауды шешім шығарған орган шешеді, оның негізділігі даулы болады.

Өтініш берушінің құқықтарын нақты қалпына келтіруге бағытталған мұндай тәсіл формалды деп санаймыз.

Жоғарыда көрсетілгендерді ескере отырып, осы ескертулерді жою, біздің ойымызша, заң жобасының сапасын арттыруға ықпал етеді.
